

Konstantin Ruchadze

Moje cesta do světa

Konstantin Ruchadze

Moje cesta do světa

Konstantin Ruchadze

Moje cesta do světa

© Konstantin Ruchadze, 2022

ISBN 978-80-7511-699-4

ISBN 978-80-7511-700-7 (epub)

ISBN 978-80-7511-701-4 (pdf)

Moje cesta do světa

Kdysi v Moskvě, začátkem šedesátých let, když mi bylo kolem deseti, mi strejda Felix slíbil, že když se budu dobře učit, vezme mě na turistickou cestu lodí po Evropě (já, naivní sovětské dítě, jsem ani netušil, jak neuskutečnitelné tohle moje přání bylo!). Ne že bych se ve škole nějak zvlášť snažil, ale známky jsem měl nakonec dobré, a tak jsem čekal na strýcovu odměnu, avšak všechno se nakonec ukázalo jako nepovedený strejdův žert; pro mě to bylo strašné zklamání, a navíc jsem musel snášet výsměch spolužáků. Od začátku tomu nevěřili, a já jsem jim zarputile dokazoval, že stoprocentně uvidím Evropu. Netušil jsem tehdy, že osud mi moje přání více než splní...

První dojmy, Moskva, Tbilisi

Narodil jsem se 11. ledna 1950 v Moskvě, do židovsko-gruzínské rodiny, na „Pervoj Mesčanskoj ulici“, (dnes Prospekt Mira) číslo 5, byt 24. O mých prvních dvou letech mi vyprávěla máma. Brečel jsem a ona nemohla spát. Později jsem si říkal, jestli to nebylo kvůli tomu, že jsem se narodil v hlavním městě „Říše Zla“, a navíc do posledních tří let vlády zloducha Stalina (dokonce mě prý jako tříletého vzali na Stalinův pohřeb, ale to si nepamatuji). První moje vzpomínky jsou, že mi někdo uvažoval do vlasů mašli, což hodně bolelo a já jsem u toho brečel, ale to už jsme byli v Tbilisi, kam jsme se krátce po mém narození přestěhovali. Pamatuji se, jak mě rodiče nechali samotného v domě a já jsem jim vyházel oknem sbírku mramorových slonů, pak na procházku parkem, který byl naproti našeho domu, jak jsem si na dvoře rozbil nos a na hraní si na doktora se sousedovic dcerou...

Pak zase smutný návrat do šedé Moskvy a stesk po Gruzii, přece jenom tam život byl teplejší a veselejší, pak moskevská školka, ze které jsem spolu s kamarádem utekl a schoval se do nějaké kůlny za plotem. Bylo to v zimě a večer si pro nás přišli rodiče. Volali na nás a v zoufalosti všude hledali, až kamarád nevydržel, rozbrečel se a utíkal za mámou, a mně nezbylo než vylézt ven a následovat ho.

Už ve školce jsem zpíval a chtěli mě dát dokonce do televize, ale nakonec jsem tam byl jen jako tanečník.

Ještě jedna, tentokrát šokující událost mi z těch dob utkvěla v paměti. Jednou jsme s kamarády zaběhli nedaleko od našeho domu na území nemocnice a vlezli do márnice. Ležel tam zrovna v rakvi mrtvý se silně znetvořeným obličejem a jeho blízcí se s ním loučili, plakali a naříkali. Na mě ta scéna natolik zapůsobila, že jsem zbytek dne probrečel...

Bydleli jsme v pětipokojovém komunálním bytě, já s mámou a tetou Cecílií a později i s jejím manželem, výše zmíněným strejdou Felixem, s babkou Sarou, která měla privátní zubní ordinaci v pokoji vedle, kde také spala naše přísluhovačka teta Marusja (kdysi před revolucí aristokratka z bohaté rodiny). Otce jsem viděl málo a moc mně chyběl (to jsem ještě tenkrát nevěděl, že trávil hodně času se svými nesčetnými milenkami). Byt jsme sdíleli ještě s rodinou sestry babky, tetou Žeňou, s jejím synem, strejdou Míšou (později se stal známým režisérem v „Bolšom теа-тру“), jeho ženou Mirou (oba emigrovali do německého Bonnu, tam zemřeli a jsou tam i pochovaní), s jejich dcerou Annou (žije v Americe) a kocourem Markýzem (kterého jsem trápil, což tetu Žeňu dohánělo k šílenství). Měli dva pokoje.

Úplně vzadu bydlela stará, hodně pobožná paní, teta Naďa, ke které jsem občas chodíval. Její pokojíček byl celý obstaven ikonami a pod nimi v polotmě hořícími svíčkami. Trochu jsem z toho měl strach. Ta paní většinou ležela v posteli, která zabírala třetinu pokoje. Měla problémy se zdravím. Byla dost přísná, ale občas mi darovala i carský zlaťák (já jsem tenkrát vášnivě sbíral mince, až mně jednoho dne celou sbírku ukradl kamarád Valera, kterého potom máma chytila při činu, když jsem ležel nemocný v posteli a Valera s bratrem mě přišli navštívit. Při té příležitosti vzali mámě ze stolku v mém pokoji 25 rublů, avšak máma na to přišla, a to byl také konec našeho přátelství)! Všichni jsme měli společnou kuchyni, koupelnu a záchod.

Babka, Sara Michajlovna Gurarij, byla moc fajn, i když se říkalo, že nemá jednoduchou povahu, v podstatě na sobě nesla tíhu celé naší rodiny. Díky vlivným známostem sháněla přes známé potraviny, které ve špatně zásobených obchodech nebyly k mání. Byla workoholičkou a skvělou zubařkou a u nás na chodbě, která měla funkci čekárny, bylo neustále plno. Často doléhaly z ordinace výkřiky, když babka pacientům trhala zuby (tehdy bez narkózy!),

a zvuk vrtačky, která se poháněla nohou, podobně jako se poháněly šicí stroje. Také si mě párkrát pozvala, že se mi podívá na zuby, a než jsem stačil zakřičet – už jsem měl pár mléčňáků venku.

Většinu peněz investovala do knížek, a tak jsme měli doma skvělou knihovnu.

Babka mě měla moc ráda a já jsem ji strašně zlobil, a to mě teď s odstupem času mrzí.

Jejího manžela, mého dědu Leonida, zabili v roce 1946 bolševici. V našem domě v Moskvě byla v přízemí turecká ambasáda a Turci si chodili k babce spravovat zuby. Za nějakou dobu mého dědu obvinila státní bezpečnost ze špionáže pro Turecko a nepomohlo ani to, že byl ředitelem potravinářského skladu a členem strany. Byl zatčen, mučen a bit, aby se přiznal, ale on nic nepodepsal, a když pak měl zničené plíce a v podstatě umíral, byl propuštěn (domnívám se, že ne bez pomoci babky, která si to vyprosila díky známostem s různými funkcionáři, co byli kdysi jejími klienty) a umřel doma. Těsně před dědovou smrtí byly volby a z rudého koutku mu přinesli volební lístek. On ho roztrhal a hodil jim ho do tváře.

U nás se o tom ze strachu prakticky nikdy nemluvalo. Takže vím jen zhruba tohle.

Tato traumatická událost měla na rodinu silný dopad, ale přede mnou to všechno skrývali. Děs stalinských dob tenkrát doléhal na všechny bez výjimky. Dokonce když jsem si udělal vlašťovku z novin a byl tam portrét nějakého politika, vyvolalo to paniku, vlašťovku mi hned sebrali a zničili.

Druhá moje babka, Jevgenija Romanovna Karasik, matka otce, Židovka z Petěrburku (tehdy Leningradu), byla strašně potrhlá. Slyšel jsem od mámy, že kdysi v mládí polila svého nevěrného milence kyselinou sírovou, vchrstla mu ji do obličejce a utekla... Když třeba příjížděla tramvaj, babka, mójíc nástupní

frontu, rozstrkala lidi doleva a doprava, první lezla do tramvaje a ukazujíc na mou mámu vychloubačně křičela: to je manželka mého syna... Dědu Konstantina prý mlátila, fyzicky napadala i sousedy, a když na ni poslali policii, lehla do postele a hrála těžce nemocnou. Jednou ji sousedi dali k soudu, že je tloukla botou, a tak u soudu hrála starou a nemohoucí, že se nemůže ani ohnout, natož aby sundala botu a někoho s ní praštila. Jindy škrtila i moji mámu a kvůli tomu ji předvolali na KGB (bratr dědy Konstantina Nikolaj byl, ó hrůza, ministrem státní bezpečnosti Gruzie a kamarád Stalina!) a nakázali jí, aby se chovala slušně. Mě ale zbožňovala a různě rozmazlovala. Vzpomínka, kterou si v souvislosti s ní vybavuji, je, jak sedíme na lavičce na ulici blízko otcova bytu a je zrovna čtyřicáté výročí VŘSR a mně je sedm, všude svítí čtyřicítka a ve vzduchu je ve výšce pomocí vzdušné lodi upevněn svítící Lenin...

Otec mého otce, děda Konstantin Maksimovič Ruchadze, umřel na infarkt v roce 1945. Říkalo se o něm, že to byl hodný člověk, na rozdíl od jeho zlověstného bratra Nikolaje, generála KGB a ministra. Měl titul inženýr-plukovník železnic. Příběh jeho železničářské kariéry byl takový: Jeho otec, můj praděd Maxim, který si přivydělával na železnici, jel drezínou po kolejích a najednou se proti němu vyřítíl vlak, který tam v tu dobu neměl co dělat. Maxim s velkým úsilím v poslední chvíli shodil drezínu z kolejí, ale sám se při tom zranil. Strojvedoucí v panice zastavil vlak a běžel mu na pomoc. Tehdy za Stalina by z toho mohl mít pěkný průšvih, a tak se dohodli, že ho Maxim neudá a on mu na oplátku pomůže dostat staršího syna, dědu Konstantina, na vysokou železničářskou školu. A tak se děda stal železničářem...

Otec, Avtandil Konstantinovič Ruchadze, se narodil v Tbilisi, hlavním městě Gruzie, tehdy sovětské republiky. Jeho otec Konstantin (po kterém jsem dostal křestní jméno i příjmení)

byl Gruzínek a máma Jevgenija (krátce Žeňa) byla Židovkou z Leningradu-Petěrburku, jak jsem už zmiňoval.

Byl velmi talentovaný. Vystudoval tehdy prestižní vysokou školu pro diplomaty, specializoval se na angličtinu a francouzštinu, dělal překlady pro Kosygina (předsedu vlády Sovětského svazu za Brežněva) a tlumočil americkým kosmonautům při jejich návštěvě v Moskvě. Byl novinářem, vedoucím amerického oddělení APN – sovětské tiskové agentury, psal také knihy. S ním jsem strávil o hodně méně času, než bych si přál. I před rozvodem býval málo doma a po rozvodu jsme se viděli ještě méně...

Po osmi letech manželství měla už máma po krk otcových románek, flirtů a lží a rozhodla se rozvést. To už bylo v Moskvě u babky Sáry, kam jsme se vrátili po pěti letech života v Gruzii. Rozvod rodičů mě opravdu zasáhl a nepřítomnost otce mě často hodně tížila. On si mezitím obstaral byt v jiné komunálce v Moskvě, kde jsem ho občas navštěvoval, a pamatuji se, že se mně nikdy nechtělo vracet domů k mámě.

U otce stál starý gramofon a spolu s holkou ze sousedství jsme na něm často přehrávali tehdejší šlágry, takové jako „Marína, Marína, Marína“. Také měl doma kytaru, na kterou jsem občas brnkal. Později se otec seznámil s Ljusjou a ta se stala jeho druhou ženou. V roce 1959 mu porodila dceru Žeňu. Teta Ljusja na mě byla moc hodná a vždycky, když otec s výmluvou zmizel zase někam za další milenkou a až do mého odchodu se domů nevrátil, se o mě s láskou vzorně postarala. Chodila se mnou na procházky a různě mě rozmazlovala.

Máma, Anna Leonidovna Pevznerová, Židovka, měla, stejně jako celá rodina, po celý život co dělat s antisemitismem, který byl v Rusku docela běžný.

Ale máma, a hlavně teta Cecilie (která si říkala Ludmila, krátce Ljusja) si to moc nenechaly líbit a byly schopné se kvůli tomu třeba i porvat.

Máma byla krásná, talentovaná žena, jež okouzlovala muže. Byla si toho vědoma a také toho využívala. S mámou jsem měl blízký vztah, často jsem poslouchal, jak cvičí zpěv, studovala tenkrát na konzervatoři a zpívala docela složité kousky z klasického repertoáru. Já jsem také nadšeně zpíval věci jako *Ave Maria* od Schuberta, italské *Santa Lucia*, *O sole mio* a jiné, také jsem jako správné sovětské dítě ulítával na vojenských písničkách z dob občanské války a nosil jsem u sebe knížku s texty všech šlágrů těch dob (jednou v rádiu jsem uslyšel *Šavlový tanec* od Chačaturjana, a to mě dovedlo téměř k extázi. K ještě větší extázi však mě o pár let později dováděl Little Richard a jeho *Long Tall Sally*. Skákal jsem přes židle a postele a babka z toho neměla velkou radost). Vzpomínám na jeden den s mámou, to mně bylo jedenáct. Procházeli jsme se po městě a byla zrovna premiéra filmu *Člověk-oboživelník*, tehdy filmová senzace, a tak jsme na to s mámou šli. Pak mě vzala do restaurace a tam jsme ochutnávali tehdy kulinářskou novinku: pokud se pamatuji, byl to hamburger...

Otec ji upoutal gruzínským šarmem a také tím, že studoval na prestižní diplomatické škole, což tehdy vzbuzovalo velký respekt. V devatenácti už mě měla v břiše, prožili spolu skoro osm let a rozvedli se, když mně bylo šest.

Otec, jak jsem psal, byl nenapravitelný donchuán a většinou ihned po výplatě zmizel, vrátil se až za několik dnů, někdy i s otiskem rtěnky na krku a také bez peněz. Rozvod, jak jsem psal, se mnou pěkně zatřásl a dlouho potom mě pronásledoval. Zároveň to byl důvod mého pětiletého pobytu v sovětském internátu, ale o tom později.

Po rozvodu si máma našla práci v hotelu (i když nadále studovala zpěv). Vybrala si to především proto, že se chtěla seznámit s nějakým cizincem, vdát se a odjet z Ruska. Tehdy to bylo v zemi, která byla hlídána za všech stran a ze které se prakticky nedalo vyjet, přání hodně dívek a žen.

Pracovala na noční směny a já jsem zůstával s babičkou (která od rána do večera také pracovala) a tetou (která chodila do školy) sám doma, a jelikož jsem byl zlobivé dítě, nakonec se máma rozhodla, že mě pošle do internátu. V té době se děti internátem většinou jenom strašily, ale já tam doopravdy musel! Pro osmileté dítě to bylo dvojnásobné neštěstí, nejdříve odchod otce, a pak holt internát, kde jsem strávil pět let, až do odjezdu do Československa.

Brzy po rozvodu se máma seznámila se svým druhým manželem, Čechem Antonínem Zrůstkem, který studoval v Moskvě na akademii. Přestože byl ženatý, měli po dobu jeho studií pět let vztah. Po škole se vrátil do Československa, rozvedl se a rok nato, v roce 1962, se vrátil do Moskvy a mámu si vzal.

Otcím

Můj nevlastní otec Antonín Zrůstek, kterému jsem říkal strejda Tonda, byl talentovaný člověk, vystudovaný vojenský žurnalista (za úspěšné studium na vojensko-politické akademii v Moskvě byl odměněn zlatou medailí), původem z početné chudé rodiny z Kunštátu na Moravě. Děti bylo celkem deset, dvě zemřely ještě malé a z těch ostatních byl Antonín nejstarší, měl pět bratrů a dvě sestry. Jejich otec Antonín byl řezníkem a matka Růžena, velmi zbožná katolička, byla ženou v domácnosti. Chudoba rodinu hodně tížila, vzbuzovala Antonínovu nenávist vůči Masarykovu režimu a zapříčinila jeho brzký vstup do komunistické strany. Za války byl u partyzánů a plnil nebezpečné úkoly, za což byl po válce vyznamenán. Po únorovém převratu, už jako ženatý (oženil se, když mu bylo 18 let) otec dvou dětí, byl vyslán na studia do Ruska a tam se seznámil s mojí mámou. S mámou se měli rádi, jejich manželství se vydařilo a trvalo přes dlouhých padesát let. V roce 1964 se jim narodila moje sestra Milada. Smutný osud nevlastní sestry začal tím, že u ní konstatovali mentální retardaci. Po mém odjezdu na Západ žila jistou dobu s rodiči, pak potkala nějakého přítele, se kterým se vzali, a narodily se jim dvě děti. Brzy se rozvedli a setra měla podivné vztahy s vyvrheli společnosti, zloději a primitivy. Přestala se o sebe starat, vypadala hrozně a často byla využívána svými šamstry, kteří ji neustále podváděli, což bylo celkem jednoduché – sestra byla příliš hodná a důvěřivá. Nakonec byli rodiče nuceni ji soudně zbavit svéprávnosti poté, co po ní jeden Slovák chtěl, aby na něj přepsala byt, který dostala od rodičů.

Horší to bylo s kariérou strejdy Tondy. Po studiích v Moskvě pracoval jako zástupce šéfredaktora časopisu *Lidová armáda* (později *A Revue*) v Praze v Jungmannově ulici číslo 24. Jeho šéfem byl Vladimír Diviš, v době normalizace náměstek ředitele

československé televize (tchán Michala Prokopa). Během Pražského jara se strejda stal šéfredaktorem místo Diviše, který byl vyhozen, jednu dobu byl dokonce kooptován do ústředního výboru KSČ, avšak po srpnové okupaci byl i on vyhozen ze strany, z práce a z armády. Dlouho byl nezaměstnaný, později organizoval festivaly krátkých filmů a v posledních letech totality vedl „Obrodu“, organizaci, která rehabilitovala neprávem perzekvované vojáky. Brzy po „sametové revoluci“ odešel do důchodu, i když to jednu dobu vypadalo, že by se mohl stát ministrem národní obrany. Chvíli podnikal, a pak už se stal domácím hospodářem. Měl titul doktora filozofie a hodnost plukovníka.

Náš vztah byl velmi složitý, on voják a disciplína, já bohém a chaos. To často vedlo ke konfliktům, vyvolávajícím fyzickou agresi z jeho strany, k zákazům vycházek a zákazům hry na kytaru, ale zažil jsem s ním i dobré momenty. Nakonec jsem pochopil, že musím ve jménu vzájemného klidu odejít nejen z rodiny, ale i ze země, abych mohl žít podle svých představ...

Internát a prázdniny

Na první půlrok školní docházky mě dali do školy pár bloků od našeho moskevského bydliště, ale potom jsem musel do internátu. Ten byl od nás tak dvě hodiny cesty veřejnou dopravou, na adrese Listvenničnaja alleja 7. Byl jsem tam od pondělí do soboty, neděle plus školní prázdniny jsem byl doma.

Prázdniny jsem většinou trávil na naší chatě ve vesnici Valentinovka, 25 kilometrů od Moskvy směrem na město Jaroslavl. Byl to srub, v zástavbě, která patřila „Bolšomu těatru“, v dnešní době ruské Beverly Hills, luxusní místo, kde bydlí filmové a divadelní hvězdy, milionáři a VIP manažeři. Dům byl velký a nám patřila třetina, která se skládala ze dvou pokojů, další dva pokoje patřily sestře mého děda Leonida a její rodině, kteří s námi měli společný pozemek. Zbylá část domu patřila strejdovi Váňovi s rodinou. Byl profesionálním klasickým trumpetistou, přítelem naší rodiny a já se kamarádil s jeho dcerou Natašou. Venku na zahradě stála pod stříškou otevřená pec a kadibudka a později se postavila ještě jedna chatka, kde jednu část tvořila kuchyň a druhou kůlna. Zahrada byla nádherná, plná starých, obřích borovic a jedlí, krásných květin a houštin malin, rybízu a angreštu.

Na chatu vzpomínám často, hlavně na sbírání hub a jahod a na koupání v řece Kljazmě, to patřilo k mým oblíbeným zábavám.

V roce 1991 jsem po dlouhé době naši někdejší chatu navštívil. Potkal jsem tam svou někdejší kamarádku Natašu, které už bylo přes čtyřicet a byla vdaná za důstojníka, náš dům byl k nepoznání a řeka Kljazma se změnila v úzkou říčku, naštěstí se stále čistou vodou, a tak jsem se v ní po letech zase vykoupal. Ve spojitosti s výletem lokálkou z Moskvy do Valentinovky, v roce 1991, posledním roce existence Sovětského svazu, si vybavuji jednu příhodu. Přemluvil jsem našeho holandského bubeníka Pietera Voogta, který se mnou byl v Moskvě, aby se se mnou také

vypravil na bývalou chatu, a tak jsme dorazili kolem druhé odpoledne na Jaroslavské nádraží v Moskvě. Díval jsem se na jízdní řád a zjistil, že nejbližší vlak jede až za dvě hodiny. Ptám se proč, a dozvídám se, že je do 16 hodin takzvaná ekologická pauza. Už jsme chtěli odejít, ale koukám, u jednoho nástupiště stojí vlak. Říkám si, co kdyby..., jsme přece v zemi divů a zázraků, a taky že jo! Vlak měl odjet před půlhodinou do Valentinovky, ale má čtyřicet pět minut zpoždění. Hurááá!

Vlak je narvaný, my stojíme skrčení u východu a Pieter se udiveně rozhlíží kolem sebe. Vedle nás stojí hezká slečna v nádherných bílých šatech. Vlak jede pomalu a musí stále brzdit a zastavovat i mezi stanicemi kvůli zpoždění. Na jedné stanici vlak zastavil, dveře se otevřely a my koukáme, na nástupišti stojí tři dělníci ve špinavých montérkách s malým stavebním jeřábem. Chtějí zjevně do vlaku, který je naprosto přeplněný. Já jim říkám, že se dovnitř nedostanou, ale oni se jen usmějí a narvou se i s jeřábem přímo do davu! Pieter v šoku, rozmázlý po zdi, a chudák slečna inkasuje od špinavého jeřábu černou čmouhu přes celé šaty. Ale což, dojeli jsme, dvacet pět kilometrů přibližně za dvě hodiny! Pěkně vyhladovělí jsme se ohlíželi po nějakém občerstvení. Pamatoval jsem si, že před lety stál u nádraží malý krámk, a taky že jo. Zacházíme dovnitř a koukám, krám je skoro prázdný, nahoře stojí zaprášené lahve limonády a dole jen bochník chleba a vedle kus másla. Ptám se, zdali mají něco k jídlu, a prodavačka, že kromě chleba a másla nic. Tak říkám prodavačce, aby nám namazala dva krajíce chleba s máslem, že kamarád Holanďan má hlad. Normálně by nás sprostě odbyla, ale magické slovo Holanďan zapůsobilo a značně udivená prodavačka nám namazala dva chleby. Ty jsme zapili tou starou limonádou, a jak nám chutnalo! Po návštěvě bývalé chaty jsme se s Pieterem vydali vykoupat v Kljazmě. Stáli jsme na svahu nad řekou a dole u vody si lebedila rodinka s dětmi. Sešli jsme dolů a první, co jsem ke svému překvapení od dětí uslyšel, bylo:

ze které země jste? Samozřejmě, že jsem se zvědavě zeptal, jak to, že v nás poznali cizince. Ještě více jsem byl překvapen z jejich odpovědi: u nás se nikdo k řece takhle svahelem nespouští.

Také jsem musel v létě často na pionýrské tábory, když nebylo s kým jet na chatu. To bylo podstatně horší, hlavně ta sovětská disciplína a militarizovaná výchova. Až když jsem tam prožíval své první lásky, byl i tábor docela snesitelný.

Celý komplex internátu se skládal z budovy školy, na které bylo vyznačeno datum výstavby, rok 1937, a dvou menších a novějších, asi pětipatrových paneláků, které byly dole spojeny prostornou jídelnou. Mezi školou a obytnými budovami byla oplocená školní zahrada, rozdělená na dvě části, a mezi nimi ulička, která vlastně spojovala školu a obytné budovy.

Režim byl polovojevský. Vstávali jsme v sedm ráno, ustlali jsme postele, umyli se a mohli na snídani, potom jsme šli do školy, pak na oběd a po škole byly nějaké společenské zábavy, plnění domácích úloh, večere a v deset večer se šlo spát. Také uklízet jsme museli sami. Krmili nás na tu dobu dobře, i když si kuchařky kradly (tradičně) domů maso a vůbec všechno, co se těžce shánělo v obchodech anebo to bylo drahé. Také oblečení jsme fasovali. Jednak uniformy do školy, ale také vycházkové šaty a boty. Dá se říct, že to byl jeden z nejlepších internátů v Moskvě. I některé učitelky a učitelé, ale i vychovatelé, kteří se nás ujímali po škole, byli docela ok. Ale byli mezi nimi i takoví, kteří se mně mstili za to, že máma chodila hezky oblečená, čehož si všimli, když si mě vyzvedávala. To byl důvod, abych byl vždycky jako první volán k tabuli, a snažili se na mně různými způsoby najít nějaké chyby. Já jsem na to byl většínou připravený a skoro vždycky obstál. Spravedlnost a morálka na škole byly vskutku pokrytecky socialistické. Vzpomínám si, jak někdo v učebnici na portrét Lenina přikreslil růžky, což vyvolalo mezi učiteli hysterii (ve stalinských dobách se za to dávaly tresty až dvacet pět let vězení nebo trestaneckých kolonií, to jest

gulagů). Nakonec z nějakých důvodů, a možná i z výše uvedených, jsem z toho byl obviněn já a nabídli mi dvě možnosti: buďto se přiznám a dostanu důtku, a když ne, pak vyhazov z internátu. Samozřejmě jsem se přiznal, ale když se pak našel opravdový viník a já jsem jim připomněl, že mě nařkli neprávem, odpověď byla, že už to bylo dávno a teď už se k tomu vracet nebudou. Tak se člověk poučil, že pravda není důležitá, ale že je důležité se přiznat, když tě obviní, a také to, že nadřízený nikdy nechybuje.

Ani fyzické násilí nebylo některým vychovatelům cizí. Jeden vychovatel tím byl proslulý. Jednou si mě vzal do šatny a začal na mě nepřítčně řvát. Já jsem mu na to odpověděl něco drzého, a ihned jsem dostal docela silnou facku, až mi otekla tvář. Věděl jsem, z které kanceláře se dá zavolat domů, a postěžoval jsem si mámě. Máma přijela s tetou, a ta se na vychovatele vrhla a rozškrábala mu tvář... Trestem za vyrušování v noci bylo například stát bosky na kamenné podlaze...

Pak si vzpomínám, jak nás okradla naše třídní (docela odporná, ošklivá ženská chlapského vzezření). Jednoho dne si vymyslela, že všichni pojedeme do jejího rodiště na Kubáň, na jih Ruska, kozáckého to zázemí, a tam budeme v létě místo prázdnin pomáhat v kolchoze. Ovšem abychom na to měli peníze, museli jsme sbírat šrot, staré kovy, a odevzdávat ho do sběru. Několik měsíců jsme se pachtili a nakonec jsme na to měli, ovšem pak se ukázalo, že nás na Kubáni nechťejí a peníze, které jsme odevzdali třídní, někam zmizely. Paralelní třída, která se toho účastnila s námi, dostala předplatné na plavečák a my nic. Na všechny otázky jsme od třídní slyšeli vyhýbavé odpovědi, že si ty peníze necháme u ní v úschově pro případ, že si to na Kubáni rozmyslí a přeci jen nás tam pozvou...

Třída se skládala většinou z dětí z problematických rodin, z rodin alkoholiků a lumpenproletářů, a aby se člověk cítil v bezpečí, musel mít nějakého ochránce z řad takzvaných „řemeslníků“. Jejich učebna byla blízko našeho internátu.

To bylo v podstatě něco, co se dá srovnat s učebním poměrem v Čechách, jenom v Rusku měly tyto školy velmi špatnou pověst a v podstatě se považovaly za líheň kriminálníchků. I já jsem měl takového ochránce, kterého jsem jednoho dne potkal na soušedním hřišti, prohodili jsme pár slov a on mi řekl, že kdybych s někým měl potíže, mohu se na něj vždy obrátit.

Často se pár nejagresivnějších spolužáků ve třídě rozhodlo, že někoho zmlátí. Vybrala se oběť a ihned se vzpomínalo, komu, co a kdy tento chudák udělal, koho udal, komu něco ukradl anebo komu ublížil, až se všichni naštváli a šli na něj, ale nakonec se kromě pár facek a políčků nic hrozného neudálo. Když jsem tou obětí byl já, často mě zachránily bonbóny, které mně láskyplně strkala babka na cestu do internátu, a tak jsem se mohl vykoupit... Jednou jsem utekl před partou agresivních spolužáků do třídy k učitelu gruzínského původu, který mě zachránil.

Ale byly i dobré a příjemné momenty, když jsme hrávali fotbal a různé hry a také utíkali z internátu. Celkem jsem utekl šestkrát! Vzpomínám si konkrétně na jeden případ:

Po ránu, během úklidu a mytí podlah, jsme si s několika kamarády řekli, že už toho internátu máme plné zuby a že zdrhneme. Místo vyučování jsme se sebrali a šli na nejbližší železniční zastávku Petrovsko-Rozumovskoje, sedli na lokálku-električku a zadarmo dojeli na konečnou stanici, do města Klin, asi sto kilometrů od Moskvy. Nějakou dobu jsme brouzdali městem, pak jsme dostali hlad, šli do místní pekárny a vyžebřali pár bochníků chleba. Zabrousili jsme také do blízkého kolchozu, kde jsem chtěl od jednoho přiožralého mužika s koněm vyzvídat různé místní informace. Začal jsem tím, že jsem se ho zeptal na jméno koně. Podíval se na mě tupým pohledem a sprostě mě poslal kamsi, takže jsme moc nepochodili a začali pomalu přemýšlet o tom, kde budeme spát. Navrhl jsem udělat si nějakou salaš nebo vykopat zemljanku. Moc nadšení jsem tím nezbudil. Následně jsme ukradli z nákladního vlaku pár briket

na ohýnek, a když se začalo schylovat k večeru a byla docela zima, ozvaly se zrádné hlasy o návratu domů – ne do internátu, ale k rodičům. Nakonec jsme všichni vyrazili k vlaku a odjeli do Moskvy. Rodiče nás nehledě na protesty vrátili zase do internátu a celá záležitost skončila důtkou. Když pak útěků přibývalo, začaly se nade mnou stahovat mraky vyhazovu, a nebýt emigrace do Československa, asi by to tak dopadlo...

Vybavuji si jednu smutnou příhodu. Měli jsme spolužáka, jmenoval se Míša Šubnikov, špatně se učil a byl trochu zpomalený. Jednoho dne šel kolem sudu naplněného výbušným materiálem, který, což není divu, stál nehlídán na staveništi na území internátu. Hodil tam sirku, sud vybuchl, jemu to utrhlou hlavu a jeho vnitřnosti byly rozprsknuté po ohradě. Pro nás, děti kolem deseti let, to byl obrovský šok. S celou třídou jsme šli na pohřeb, hrob byl otevřený, Míša byl celý sešitý, a já jsem nesl jeho portrét...

Učení ve škole mně šlo celkem snadno. Bez velké námahy jsem byl jedním z nejlepších žáků a mým nejoblíbenějším předmětem byl zeměpis (zřejmě v předtuše mých budoucích cest). Například už v osmi letech jsem znal hlavní města všech států, měl jsem u sebe neustále kapesní atlas, čímž jsem vzbuzoval závist spolužáků, a když pak začaly první lety do vesmíru, přisedlal jsem na astronomii. Domácí úlohy byly často složité, což vyvolávalo stres, jenom jsme tehdy nevěděli, že se to tak jmenuje. Někdy jsme se například museli naučit za večer dlouhé básně, a tím jsem si natrénovával paměť, což se mi později moc hodilo.

I hormony pomalu začaly zlobit. Někdy jsme v šatně ohmatávali holky a lezli jim pod sukně a jednou se pár holek sesypalo na mě a jedna mi strčila ruku do poklopce, což bylo docela šokující... Byly i první zamilování a žárlivost a první polibky, které jsem si někdy musel i koupit s pomocí nějakého dárku.

V roce 1962, když mně bylo dvanáct, se udály dvě nepřijatelné události. Jednak mně vyoperovali slepé střevo (operovali

v lokálním umrtvení, přitom samo střevo pod narkózou nebylo, a když mi ho uřízli, řval jsem jak pomintutý...), a také jsem si v zimě zlomil nos, což poznamenalo doživotně mou vizáž. Jednoho dne jsem se klouzal ze zledovatělého kopce, a když jsem sjel vsedě dolů, vstal jsem a otočil se, abych se ještě jednou podíval na tu impozantní ledovou horu, ze které jsem právě sklouznul. V ten moment shora šílenou rychlostí sklouzával další kluk, ten do mě v letu vrazil, podrazil mi nohy a já sebou vši silou praštil o led. Přitom jsem spadl přímo na nos, který se mně stočil na stranu...

Byl jsem odvezen do nemocnice, kde mě chtěli ručně bez narkózy nos narovnat, ale když jsem u toho bolestí málem ztratil vědomí, rozhodli se mě přece jenom operovat. Operaci prováděli studenti na praxi, nos narovnali špatně a jejich argument na omluvu byl, že jestli se v průběhu růstu nos sám nespraví, pak až mi bude osmnáct, můžu jít znovu na operaci. Nakonec jsem se smířil s tím, že budu mít nos trochu větší a křivější, než jsem míval...

Tak pomalu plynulo pět let v internátu. Posledního půl roku se už vědělo, že odjízdim do Čech, což značně zvýšilo můj status v očích spolužáků. Vystěhovat se v té době ze Sovětského svazu do ciziny se totiž pomalu rovnalo letu na Měsíc. Pamatuji se, že už jsem se doma připravoval na cestu, ale ještě mně zavolali z internátu, abych přijel a jménem naší třídy se zúčastnil zeměpisné soutěže. Tu jsme nakonec s mou pomocí vyhráli a za odměnu mě na druhý den šla celá třída doprovodit k vlaku. Tam mi darovali na památku knížku. Průvodčí mi pak během cesty řekl, že zahlédl, jak jeden spolužák, Jermakov, běžel chvíli za vlakem a brečel. Už jsem je nikdy neviděl...

Československo

7. února roku 1963 jsme přešli státní hranice, druhý den jsme dorazili na Hlavní nádraží v Praze a pro mě začal nový život v novém světě. Z té cesty si pamatuji už jen to, že na hranici Čop / Čierná nad Tisou se musela měnit kola u vlaku, z širokých ruských kolejnic na úzké evropské, a tak se celý vlak i s námi nadzvedl, ruská kola se vykutálela a evropská přikutálela. Celá akce trvala několik hodin. Také hornatá krajina Československa byla pro mě po rozlehlé ruské rovině příjemnou změnou. (Máma se ve vlaku seznámila s generálem Skokem, kterému se zjevně zalíbila, a tak ve slabé chvíli slíbil, že jí pomůže sehnat v Praze byt. Jak se ukázalo, hodilo se to, vzhledem k tomu, že břevnovská garsonka, která nás čekala, byla pro tři lidi malá.) Byl jsem strašně zvědavý na ten nový svět, schovávaný před námi ostře sledovanými hranicemi, lemovanými ostnatým drátem. I když opravdová svoboda začínala až za těmi dalšími.

Na nádraží na nás čekali strejda Tonda a jeho dva bratři a všichni jsme jeli do naší suterénní garsonky v Praze 6 – Břevnově, v ulici Za Strahovem 31. Jediný pokoj se vytápěl kamny na uhlí a okno jen z poloviny vyčnívalo nad chodník, pak byla malá chodba, kde byl zařízen kuchyňský kout, a ještě záchod a koupelna. Samozřejmě, že se náš příjezd patřičně oslavoval a kromě bratrů se u nás sešlo také pár českých známých strejdy Tondy z dob jeho studií v Moskvě. Jedlo se, pilo a zpívalo, a také jsme se seznámili s naší sousedkou, paní Janou, postarší korpulentní bezdětnou paní (tři děti jí umřely v mládí na tuberkulózu), a jejím manželem, Emánkem Šestákem, vášnivým fanouškem TJ Břevnov. Chovali kanáry, kteří vyhrávali soutěže, a paní Jana dělala fantastické knedlíky se vším možným a na tom vítacím posezení nás zásobovala různými pochoutkami domácí výroby. Vzpomínám si, že když došlo pivo, přihlásil jsem se dobrovolně,

že půjdu na nákup. Byl jsem hrozně zvědavý, jak to v obchodě vypadá a co se tam prodává. Tak jsem šel do nejbližší prodejny „Pramen“ pro pivo. Šokem pro mě bylo to, že se při vstupu zdravilo a při odchodu ještě loučilo. V Rusku se to vůbec nedělalo. Fronta se dodržovala a lidi se k sobě chovali slušně. Byl tu velký výběr zboží, které jsem nikdy neviděl, čistota, zkrátka celá atmosféra byla pro mě velmi nezvyklá a příjemně mě překvapila, jak jen bylo možné překvapit třináctiletého kluka, který poprvé vyjel za hranice Sovětského svazu.

Jeden z bratrů, Petr, tehdy oznámil, že druhý den odjíždí na návštěvu rodičů do Svitav, a já jsem se ihned přihlásil, že bych také rád jel. Nakonec jsem dostal od strejdy Tondy povolení a druhý den jsme tam vyrazili vlakem. Děda Zrůstek byl v té době hrobařem a dům, v němž bydlel, se nacházel přímo uprostřed největšího svitavského hřbitova (po setmění, abych se dostal domů, jsem musel přejít pěšky přes celý hřbitov, rozzářený stovkami svíček, a připadal jsem si jak ve strašidelné pohádce). Bydlel tam se svou ženou Růženou, s nejmladším synem Frantou (který byl jen o rok starší než já) a dvěma sympatickými dcerami, Marií a Aničkou (19 a 18 let). V rodině jsem byl celkem rychle přijat, i když jsem od mámy slyšel, že babička Růžena měla z religiózních důvodů se sňatkem strejdy Tondy a mámy potíže a nějakou dobu trvalo, než se s tím smířila.